

ELS VALLDEMOSSA (1959-2011)

ALGUNES PINZELADES CRONOLÒGIQUES (*)

1933

Dia 11 de desembre neix Rafel Estaràs Estaràs.

1935

Dia 21 de desembre neix Bernat Estaràs Estaràs.

1941

Dia 13 de juny neix Bartomeu Estaràs Estaràs.

Tots tres són fills de Bartomeu Estaràs Lladó, fundador l'any 1925 del grup *El Parado de Valldemossa* i propietari de l'Hotel de l'Artista.

1959

Assabentat l'empresari de la popular sala de festes *Tito's* de les actuacions musicals informals de la família Estaràs a l'Hotel de l'Artista, els convida a convertir-se en grup musical. D'aquesta manera els germans Rafel, Bernat i Tomeu Estaràs, juntament amb el seu cosí Maties Estrades, formen el grup *Los existencialistas de Valldemossa*. Actuaran a *Tito's* durant tres anys. En arribar l'hivern el grup deixava *Tito's* i, amb el nom de *Los Valldemossa*, actuaven a l'*Empress Club* de Londres. Durant aquells anys passen temporades a la capital britànica participant a diversos programes de la *BBC* i actuant, entre d'altres llocs, al *Blue Angel*, una popular sala de festes que freqüentaven personatges coneguts del món de l'espectacle com els membres d'un grup que començava a destacar: *The Beatles*. En aquells moments els acompanyava també la danesa Nulle Oigaard.

1961

Primer enregistrament discogràfic: *Live at the Blue Angel*.

1962

El grup, en tres anys, va assolir notable popularitat i es va fer càrrec de la sala de festes *Tagomago*, on actuaren assíduament en dues funcions diàries, completades sovint amb el còmic Xesc Forteza. Com a empresaris, varen organitzar actuacions de gran relleu, com la de Louis Armstrong. Altres músics reconeguts que varen actuar a alguna de les sales que gestionaren són Lionel Hampton, Maurice Chevalier, Johnny Holiday i Silvie Vartan, Shirley Bassey, Tom Jones, Tete Montoliu o Pedro Iturralde.

1964

Margalida Llobera, Margaluz, una ballarina i cantant mallorquina nascuda a l'Argentina, s'incorpora al grup, ja aleshores totalment professional i amb gires arreu del món.

1966

Enregistren dos discs de llarga durada: *Los Valldemosa* i *Una noche en Tagomago*. Juntament amb cançons del folklore sud-americà, algunes per lluïment virtuós de la flauta de Tomeu, ja incorporen cançons populars de Mallorca (*Ton pare no té nas, Na Catalina de plaça* o *Pep Grifó*).

1969

En el festival d'Eurovisió fan els cors a Salomé a la cançó *Vivo Cantando* que guanyaria el primer premi. El grup veu amplificat el reconeixement a tot l'estat espanyol.

1970

Presenten al concurs que s'organitzà per escollir la cançó d'Eurovisió d'aquell any una composició, *Fiesta*, amb lletra de Lluïcia Graves i música de Ramon Farran. Tot i que, per maniobres discogràfiques, no va ser escollida per anar a Eurovisió, l'èxit la convertí en la cançó de l'estiu. Com a conseqüència de l'acceptació i gràcies a la immensa popularitat del grup, l'enregistrament discogràfic figurà a les llistes de discs més venuts de l'any i els plouen els contractes d'arreu. Per qüestions familiars, Margaluz abandonà el grup i la rellevà Genia Tobin, una jove americana nascuda a Viena que adoptarà, per a sempre més, la nacionalitat valldemossina. Pràcticament coincidint en el temps, també el cosí Maties Estrades deixà definitivament el grup. En el curs de la seva dilatada i frenètica carrera professional, en el curs d'aquells anys, guanyen el "Festival español de la canción infantil" i el "Festival del Miño" a Ourense, de caràcter folk orientat a la música celta i popular.

Varen vendre *Tagomago* per tenir temps de fer més gires. Per tot allà on actuen reben crítiques excel·lents com la del New York Times (31-1-1972).

1972

Enregistren per primera vegada un disc íntegrament amb cançons populars de Mallorca en català: *Els Valldemossa canten el folklore de Mallorca*, amb la incorporació de la veu de Malén Estaràs. La germana de Rafel,

Bernat i Tomeu ja havia actuat amb el grup qualche vegada, igual que, més ocasionalment, ho faria Ione King, esposa de Rafel. Les televisions continuen demandant la presència del grup, que continua fent gires i viatjant a distints països.

Aquell any obrin una nova sala de festes, *Jack el Negro*, a un molí del barri del Jonquet de Palma, on hi actuaren durant la dècada dels anys setanta, combinant les seves gales amb les de *Tito's*.

1978

S'incorpora al grup Miquel Brunet, un jove músic de Bunyola que acabarà fent les funcions de Director Musical. Després dels tres germans Estaràs i de Genia Tobin, ha estat la persona que més anys ha estat en el grup. No debades, és reconegut com "el cinquè Valldemossa". Cal esmentar que en diferents etapes han col·laborat músics com Ramon Farran, Jorge Cauci, Jayme Marques, Paco Ballinas, Joan Bibiloni, Pep Milán, Fernando González, Daniel Lagarde, Aldo Caviglia, Martín Díaz, entre d'altres, i darrerament el cantant argentí Fernando Patuto.

1979

A finals dels anys setanta, combinant les seves actuacions nocturnes a Son Amar, el grup inicià un projecte orientat als estudiants de primària. Des d'aquell any i fins al 1990, sota el títol "*Cançons de les Illes, cançons del món*", al llarg de 12 anys duran a terme el programa "*Els Valldemossa a les escoles*". Any rere any, preparen una lliçó musical acompanyada d'uns quaderns de suport didàctic. Seran dotzenes d'escoles tant a Mallorca, com Menorca com Eivissa i milers d'escolars que accediran a unes actuacions pedagògiques que, sota el patrocini de l'Obra Social i Cultural de Sa Nostra i el vist-i-plau de les entitats responsables de la política educativa, representaran en molts de casos el primer contacte amb la nostra música i amb la cançó en català. Hi ha nombrosos testimonis d'alumnes, molts d'ells avui reconeguts en els seus àmbits d'actuació, que confirmen l'impacte i el bon record d'aquelles jornades.

Els quaderns editats corresponents a les dotze lliçons constitueixen avui un excel·lent document per il·lustrar la feina cultural del grup. A més de donar a conèixer la música folk internacional, fan aportacions singulars, com musicar poetes o fer traduccions de cançons dels *Beatles*. Com a fil conductor, sempre utilitzen la nostra cançó tradicional i popular .

1989

Enregistren *Trobada*, on musiquen lletres de poetes mallorquins com Miquel Bauçà, Blai Bonet, Josep Maria Llompart, Cèlia Vinyes, Guillem d'Efak i d'altres.

1990

Com a continuació del disc de l'any anterior, enregistren *Palma*, també amb lletres d'altres autors.

1991

En finalitzar la dotzena lliçó a les escoles, durant els següents vint anys, incrementaran les actuacions en creuers que donen la volta al món. Al llarg del temps, amb un gran catàleg de cançons i sempre exercint d'ambaixadors de la nostra cultura, han actuat a Amèrica (Argentina, Uruguai, Nova York, Florida, San Francisco, Los Ángeles...), Àfrica (Kenia, Sudàfrica...), Àsia (Honk Kong, Sry Lanka...), Oceania (Austràlia) i arreu d'Europa (Londres, París, Roma, Berlín, Madrid, Budapest, Glasgow, Manchester, Colonia, Munich, Luxemburg, Nantes, Tolosa de Llenguadoc, Burdeus, Turin, Helsinki, Hamburg, Frankfurt, Mònaco, Islàndia...).

1993

Enregistren *Cançons escollides*.

Enregistren *Erherzog Ludwig Salvator*, un projecte de Rafel Estaràs per difondre el coneixement de l'Arxiduc que va musicar Miquel Brunet i interpretà Genia, en alemany. Posteriorment es va fer una versió en català.

1995

Conjuntament amb *El Parado* i la coral del seu poble, enregistren *Valldemossa i la seva música*.

1997

Els Valldemossa reben un dels premis 31 de desembre que concedeix l'Obra Cultural Balear.

2000

Rafel Estaràs, el germà gran, abandona el grup i publica dos llibres. En el primer, *Cançoners d'un viatge*, amb el fil conductor d'un creuer recorda la seva experiència musical. En el segon, *Personatges de Valldemossa. Una relació entranyable*, Rafel projecta la seva estima per la gent del seu poble.

De la seva banda, Tomeu publica en solitari el disc *Entre mites i flautes*, en col·laboració amb la Coral Universitària dirigida per Joan Company.

2004

Bernat Estaràs abandona el grup per dedicar-se, amb bon ofici, a la pintura. Signa les seves aquarel·les amb el malnom familiar Bernat *Reüll*.

La resta del grup manté el nom *Els Valldemossa* amb Tomeu Estaràs, Genia Tobin i Miquel Brunet.

2005

Enregistren *Quand tu sonneras je chanteray*

2007

El mes d'abril mor Rafel. Dos mesos abans va rebre un homenatge dels seus amics. Una nodrida representació dels escriptors mallorquins li dedicaren articles que varen ser publicats en un recull.

2008

El mes de novembre va morir Bernat.

2009

Els Valldemossa reben el Premi Ramon Llull concedit pel Govern de les Illes Balears. S'acompleixen 50 anys de dedicació ininterrompuda a la cançó. Com a grup musical, són un cas únic a la història de Mallorca i de la cultura catalana, així com un dels pocs casos coneguts arreu del món, amb el mèrit afegit d'haver estat sempre fidels al nom del seu poble i a les seves arrels culturals.

2010

L'Ajuntament de Valldemossa inaugura un carrer a nom del grup.

2011

S'inicia el tràmit per un reconeixement oficial del municipi als integrants del grup.

(*) Dades, procedents de diverses fonts, recollides i redactades per Bartomeu Mestre i Sureda el mes de març de 2011.